

דבר תורה לפרשת שבוע
פרשת ראה - לבחור בחיים של גדלות
הר גור גלון
ישיבת הר ברכה

פרשתנו פותחת בקריאה (יא, כו): "ראה אנכי נתן לפניכם היום בְּרָכָה וקְלָלָה". עניינה של המילה "ראה" הוא להתבונן בשכל. האדם מצווה לבחון, לבדוק ולהתבונן: מה אמת ומה שקר, מה טוב ומה רע, ומתוך כך לבדוק האם חיינו הולכים בדרך הברכה או בדרך הקללה. נעיר ארבע הערות יסודיות העולות מתוך הדברים:

1. יסוד הבחירה

בעצם האמירה "ראה אנכי נתן לפניכם" מונח היסוד לכל עבודת האדם בעולם, והוא יסוד הבחירה. הבחירה היא עיקר גדול מעיקרי התורה, כפי שלימד אותנו הרמב"ם (מורה נבוכים ג, יז):

יסוד תורת משה רבנו עליו השלום וְכָל הַהוֹלָכִים אַחֲרָיָהּ הִיא שֶׁהָאָדָם בָּעַל וְכָלֵת מְחַלֵּט... שִׁיְהֵא הָאָדָם בָּעַל וְכָלֵת עַל כָּל אֲשֶׁר יַחֲפֹץ אוּ יִבְחַר מִמָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְכָלֵת עָלָיו.

זהו יסוד גדול ומשמעותי עד כדי כך שרבים ראו בו את מותר האדם מהבהמה, ואת צלם הא-לוהים שבאדם. כך כתב המהר"ל (דרך חיים ג, טו):

הָאָדָם נִבְרָא בְּצֶלֶם אֱלֹהִים, וְיֵשׁ לוֹ דְמִיּוֹן בְּזֶה אֵל ה' יִתְבָּרֵךְ. הָאָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם אֱלֹהִים יֵשׁ לוֹ סִגְלָה זֹאת שֶׁהוּא בְּרִשׁוֹת עֲצֻמוֹ, כְּמוֹ ה' יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מֶה שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן הָאָדָם: יֵשׁ רִשׁוֹת בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת מֶה שֶׁיִּרְצֶה, וְהוּא בָּעַל בְּחִירָה.

וכן בעל ה"משך חכמה" (בראשית א, כו):

הַצֶּלֶם הָאֱלֹהִי הוּא הַבְּחִירָה הַחֲפְשִׁית, בְּלִי טִבַּע מְכַרִּים – רַק מְרָצוֹן וְשִׁכָּל חֲפְשִׁי... וְלָכֵן אָמַר אֵל לְבוֹ: "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ". פְּרוּשׁ, שֶׁהַתּוֹרָה מְדַבֵּרֶת בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, שֶׁאָמַר נִיחַ מְקוֹם לַבְּחִירָה הָאָדָם שֶׁלֹא יִהְיֶה מְכַרֵּחַ בְּמַפְעָלָיו וּמִחֲבִיב בְּמַחֲשַׁבּוֹתָיו, וְיִהְיֶה בְּחִירִי חֲפְשִׁי לַעֲשׂוֹת טוֹב אוּ רַע, כְּאֲשֶׁר יַחֲפֹץ נַפְשׁוֹ.

איננו רק מאמינים בבחירה באופן סתמי, אלא מצווים לחיות את חיינו כבעלי בחירה ולממש את בחירתנו. אנשים רבים מאוד מספרים לעצמם שאינם יכולים להשתנות או להתקדם, כי הדבר אינו בידיהם לכאורה. לא לחינם יסוד זה חוזר ומופיע פעמים רבות בספר דברים, כי כל זמן שישאל אינם בארץ – בחירתם אכן מוגבלת מאוד: "על פי ה' יסעו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנו". אולם מהרגע שמגיעים לארץ הופכים להיות הרבה יותר עצמאיים, בעלי ריבונות ובחירה – "להיות עם חופשי בארצנו". כשעם ישראל בארצו, יותר ויותר דברים הופכים להיות בחיריים – הן ברמה הכללית-לאומית-מדינית, והן ברמה הפרטית.

האבן עזרא כתב: "ראה" - לכל אחד ידבר". נראה שכוונתו לדייק שביד כל אחד ואחד לבחור באיזו דרך ללכת: הברכה או הקללה. אין להסתתר מאחורי גורלות, או להאשים את הממשלה, ההנהגה המקומית, המשפחה וכדו'. כל אחד מצווה: "ראה אנכי נתן לפניכם היום בְּרָכָה וקְלָלָה".

2. אין דרך ממוצעת

הספורנו אומר על הפסוק הראשון (יא, כו) דברים יסודיים מאוד:

"ראה" – הַבִּיטָה וְרָאָה שֶׁלֹא יִהְיֶה עֲנִיָּה עַל אִפֹּן בִּינוֹנִי, כְּמוֹ שֶׁהוּא הַמְּנַהֵג בְּשֹׁאֵר הָאֲמוֹת, כִּי אָמַנְם "אֲנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וקְלָלָה". וְהֵם שְׁנֵי הַקְּצוּוֹת: כִּי הַבְּרָכָה הִיא הַצִּלְחָה יוֹתֵר מִן הַמְּסַפִּיק, עַל דֶּרֶךְ הַיּוֹתֵר טוֹב, וְהַקְּלָלָה הִיא מֵאֲרָה מְחַסֶּרֶת שֶׁלֹא יִשָּׁג הַמְּסַפִּיק. וְשִׁנְיָהֶם לִפְנֵיכֶם, לְהַשִּׁיג מֶה שֶׁתִּבְחָרוּ.

המילה "ראה" מציינת חידוש – כפי שכתוב בקהלת (א, י): "ראה זה, חדש הוא!". החידוש הוא שבישראל אין דרך ממוצעת, אלא יש ברכה או קללה. כפי שאומרת הגמרא במגילה (טז, א), שכאשר ישראל עולים – הם עולים עד הכוכבים, וכאשר יורדים – יורדים עד עפר. לעם ישראל יש תפקיד גדול להודיע את דבר ה' בעולם: אם הם ממלאים את תפקידם – אין גדולים מהם; אך אם אינם עושים זאת – הם חסרי תוחלת, ופוגעים פגיעה אנושה בעולם כולו.

דברים אלה נכונים הן לכלל האומה, והן לכל אחד מישראל. אל לו לאדם להסתפק בבינוניות וקטנות; עליו לשאוף לעשות דברים גדולים ולהיות שייך לאידיאלים וערכים גדולים. הבינוניות איננה אופציה בישראל.

3. עבודת ההתבוננות

עוד מונחת בציווי "ראה", אחת החובות היסודיות ביותר של האדם בעולם היא עבודת ההתבוננות. ה"מסילת ישרים" האריך בדברים אלה בכתבו (פרק ג):

צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד, בכל זמן, ובזמן קבוע לו בהתבוננו: מהו הדרך האמתית, לפי חק התורה, שהאדם צריך לילך בו. ואחר כך יבוא להתבונן על מעשיו, אם הם על הדרך הזו או לא. כי על ידי זה ידאי שיהיה לו נקל לטהר מפל רע ולגשר כל דרכיו. לדבריו, זו העצה הגדולה והחשובה ביותר שנותנים החכמים, כדי לזכות להגיע להצלחה האמיתית.

4. לחיות את היום

כשאנו מתבוננים בפסוקים אנו מבחינים במילה חוזרת (יא, כו-כח):

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה. את הברכה: אשר תשמעו אל מצות ה' אלוהיכם, אשר אנכי מצוה אתכם היום; ונקלה: אם לא תשמעו אל מצות ה' אלוהיכם, וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום – ללקח אחרי אלהים אחרים, אשר לא ידעתם.

חז"ל שמו לב למילה "היום", ולמדו מכך הדרכה יסודית על חשיבות ההתחדשות היומיומית: "כל יום יהיו בעיניך כחדשים". כל יום הוא עולם מלא ומופלא, כל יום הוא זמן להתחדש. אין להסתפק בלהביט על מה שהיה אתמול ולשקוע בו, וגם לא לסמוך על מחר כדי לדחות ולעכב, להתעצל ולוותר.

מי שביטא את הדברים באופן נפלא הוא רבי נחמן מברסלב (ליקוטי מוהר"ן רע"ב):

"היום אם בקולו תשמעו". זה כלל גדול בעבודת השם: שלא ישים לנגד עיניו כי אם אותו היום. הן בעסק פרנסה... והן בעבודתו יתברך: לא ישים לנגד עיניו כי אם אותו היום ואותו השעה. כי פשרוץין לנגד בעבודת ה', נדמה להאדם כאלו הוא משא כבד, ואי אפשר לו לשא משא כבד כזה. אבל פשיחשב שאין לו רק אותו היום – לא יהיה לו משא כבד. וגם, שלא ידחה את עצמו מיום ליום, לאמר: מחר אתחיל, מחר אתפיל בכונה ובכח פראוי, וכיוצא בזה בשאר העבודות. כי אין לאדם בעולמו כי אם אותו היום ואותו השעה שעומד בו, כי יום המחרת הוא עולם אחר לגמרי. "היום אם בקולו תשמעו", "היום" דיקא.

על האדם להתבונן על כל יום כאילו אין לו אלא אותו היום ובו עליו לפעול ולעשות, להיזהר מקלקולים ולחתום את חותמו בהיסטוריה.

את חשיבותו של כל יום מתאר באופן נפלא וציורי בעל אור החיים הקדוש (בראשית מז, כט). לדבריו, אדם שירד לעולם נדרש לתקן ניצוץ חיים אחד בכל יום ויום:

והנמים שעושה בהם המצוות – נתקן ניצוץ אחד של הצלם שהוא כנגד היום ההוא; והיום שאין עושה בו מצוה – נשאר פגום ניצוץ ההוא של הצלם ההוא כנגד היום ההוא.

לכל יום תיקון ועבודה משלו, לכן יש להתמקד בכל יום ויום.

יהי רצון שנוכה לקחת את ארבע התובנות הללו לחיינו – להבין ולדעת שהבחירה בידינו, לבחור בחיים של גדלות, להתבונן בהם, ולחיות כל יום באופן מלא.